

درس‌هایی که حضرت زهرا(س) به ما می‌آموزد

وقتی رهبر معظم انقلاب امسال را سال «جهاد اقتصادی» نامیدند، برخی گمان کردند منظور ایشان «شدت بخشیدن به تلاش‌های اقتصادی» است. اگرچه افزایش تلاش‌های اقتصادی...

حجت‌الاسلام دکتر حسین سوزنچی محقق و استاد دانشگاه به مناسبت سالروز شهادت حضرت فاطمه(س) در پایگاه اطلاع رسانی دفتر حفظ و نشر آثار رهبر انقلاب نوشت:

وقتی رهبر معظم انقلاب امسال را سال «جهاد اقتصادی» نامیدند، برخی گمان کردند منظور ایشان «شدت بخشیدن به تلاش‌های اقتصادی» است. اگرچه افزایش تلاش‌های اقتصادی، یکی از ارکان جهاد اقتصادی است، اما این تمام ماجرا نیست. اگر مسئله فقط همین بود، بسیاری از اقشار مردم مانند معلمان، دانش‌آموزان، اصحاب قلم، زنان خانه‌دار، پزشکان و پرستاران و ... از دایره خطاب ایشان خارج می‌شدند. در حالی که ایشان رهبر کل جامعه هستند و از آن‌جا که نامگذاری‌های ایشان برای جهت‌دهی به سمت و سوی کارهای عموم جامعه است، طبیعتاً نامی را بر نمی‌گزینند که فقط به گروه خاصی مربوط شود.

برخی نیز تصور کردند که منظور ایشان در درجه اول، اقشاری مانند کشاورزان و کارگران و صاحبان صنایع است و با توجه به عمومیت مخاطبان ایشان، بقیه نیز باید تا حدی که می‌توانند وارد کارهای اقتصادی شوند. این نیز تلقی نادرستی است. در يك نظام مطلوب، هر کسی باید کار خود را انجام دهد و این‌که مثلاً معلمان و پزشکان و ... بخواهند وارد کارهای اقتصادی شوند، توصیه عاقلانه‌ای نیست.

راهی برای ضربه به حکومت دینی

به نظر می‌رسد ریشه بسیاری از این‌گونه تلقی‌ها این است که واژه «جهاد» در این عبارت، درست مورد توجه قرار نگرفته است. این کلمه اگرچه در لغت به معنای «تلاش فراوان» است، اما در ادبیات دینی بار معنایی خاصی دارد و با اموری همچون استقامت، ایثارگری، اخلاص و ... گره خورده است. در واقع به نظر می‌رسد که مقصود ایشان آن است که همه اقشار جامعه با «جهاد» به مسائل اقتصادی مربوط به زندگیشان توجه کنند.

این‌جاست که ناصواب بودن اعتراض عده‌ای که می‌گویند چرا مهمترین دغدغه رهبر دینی جامعه باید این‌گونه مطالب باشد، معلوم می‌شود: در قرآن کریم، یکی از مهمترین راه‌هایی که منافقان برای ضربه زدن به حکومت دینی مطرح می‌کنند، ایجاد بحران‌های اقتصادی است. قرآن کریم از قول منافقان نقل می‌کند که «وَأَن هُمْ يُنْفِقُوا فَنُفِثْهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ» (سوره منافقون، آیه 7) طبیعتاً يك اقدام مهم مؤمنان برای خنثی کردن این اقدام منافقان در جامعه دینی آن است که با روحیه جهادی، عرصه اقتصاد جامعه دینی را حفظ کنند.

مسئله جهاد اقتصادی از زاویه دیگری نیز در ادبیات دینی مطرح شده است. بی‌تردید یکی از مهمترین واجبات دینی که پشتوانه به ثمر نشستن سایر واجبات است، «جهاد» است. قرآن کریم، در اکثر مواردی که سخن از جهاد به میان آورده، جهاد اقتصادی (جاهدوا باموالهم) را در کنار حضور در جبهه جنگ (جاهدوا بأنفسهم) و بلکه مقدم بر آن ذکر کرده است. (نساء/95؛ انفال/72؛ توبه/20 و 44 و 81 و 88؛ حجرات/15) ضمناً می‌دانیم که گرداندن امور جبهه‌های جنگ فقط وظیفه و کار افراد نظامی نیست، بلکه در اسلام، جهاد به ویژه اگر شرایط دفاع از نظام و جامعه اسلامی مطرح باشد، بر همگان واجب است؛ چنان‌که در دوره دفاع مقدس نیز جبهه‌ها را عمدتاً همین بسیجیان (نیروهای مردمی) پر کرده بودند.

نقش زن خانه‌دار در جهاد اقتصادی

بدین ترتیب، اگر اسلام جهاد اقتصادی را هم‌رتبه با حضور در جبهه‌های جنگ معرفی می‌کند و با توجه به این‌که حضور در جبهه‌های جنگ برای دفاع از جامعه و نظام اسلامی بر همگان واجب است، بنابراین عرصه جهاد اقتصادی نیز عرصه حضور همگان است. البته باید توجه داشت که در جنگ این‌گونه نبود که همگی افراد اسلحه بردارند و در متن عملیات شرکت کنند، بلکه عده‌ای مشغول برنامه‌ریزی و هدایت بودند، عده‌ای در قسمت تدارکات مشغول بودند، عده‌ای به مجروحان رسیدگی می‌کردند، عده‌ای سنگر یا پل می‌ساختند و ... اما آنچه که در همه مشترک بود، آن روحیه جهادی و اخلاص و ایثار بود، نه اسلحه به دست گرفتن. در عرصه جهاد اقتصادی نیز نباید گمان شود تنها کار ممکن، انجام فعالیت‌های اقتصادی است.

در این جهاد وظایف کسانی که در متن فعالیت‌های اقتصادی هستند، معلوم است اما کسانی که اصلاً ماهیت شغل و برنامه زندگی‌شان، اقتصادی نیست، چه کارهایی می‌توانند انجام دهند؟ این‌جاست که سیره حضرت زهرا سلام‌الله‌علیها که به لحاظ مشاغل موجود در ادبیات امروزی، او را يك #171 زن خانه‌دار» باید به حساب آورد، می‌تواند راه‌گشای ما باشد. در این‌جا از باب نمونه با نقل چهار حکایت از زندگی ایشان، به چهار عرصه از مصادیق جهاد اقتصادی ایشان اشاره می‌شود:

1. در اسلام، نفقه زن (یعنی تأمین مسائل اقتصادی زن) برعهده شوهر اوست. بنابراین یکی از محل‌های بروز جهاد اقتصادی حضرت، نحوه مطالبه وی از شوهر است که سعی می‌کند با سخت گرفتن بر خود کوچک‌ترین فشاری بر همسرش نیاید. از امام باقر علیه‌السلام نقل شده است که: «#171 حضرت فاطمه(س) کارهای خانه و آرد کردن گندم و نان پختن و جارو کردن را عهده‌دار شد و حضرت علی(ع) آنچه به بیرون خانه مربوط بود، مانند جابه‌جا کردن هیزم و آوردن گندم. روزی به حضرت زهرا(س) گفت: آیا در خانه چیزی [برای خوردن] داریم؟ حضرت فرمود: قسم به خدایی که حق تو را عظیم داشت، سه روز است که چیزی نداریم تا برایت بیاورم. امیرالمؤمنین(ع) فرمود: پس چرا مرا خبر نکردی؟ فرمود: پیامبر(ص) از این‌که از تو چیزی بخواهم مرا برحذر داشت و فرمود: از پسرعمویت چیزی نخواه مگر این‌که خودش برایت بیاورد...» (بحارالانوار، ج43، ص31)

2. یکی از مصادیق جهاد اقتصادی که کاملاً عمومیت دارد، برداشتن بار مشکلات اقتصادی از دوش ناتوانان جامعه است. همگان حکایت سه روز، روزه گرفتن حضرت زهرا(س) و بقیه اهل خانه ایشان را خبر دارند که در همان زمان یتیم و مسکین و اسیری به ایشان مراجعه کردند و هر سه شب، افطار خود را به آن‌ها بخشیدند بدون این‌که چشم‌داشت هیچ گونه تشکر و پاداشی از آن‌ها یا از جامعه داشته باشند و آیات سوره انسان در شان آن‌ها نازل گردید. (سوره انسان، آیات 8-9)

3. یکی دیگر از مصادیق جهاد اقتصادی در سیره حضرت زهرا(س) پشتوانه قرار دادن دارایی خود برای رفع مشکلات حکومت دینی است و این امری است که قبل از ایشان مادرش خدیجه(س) انجام داده بود. حضرت زهرا(س) چنان برای رفع نیاز حکومت پیامبر(ص) با تمام وجود آماده بود که در موارد متعددی که کسی برای مشکل اقتصادی خود به پیامبر، یعنی به حاکم جامعه دینی مراجعه می‌کرد و پیامبر(ص) خود نمی‌توانست مشکل او را حل کند، او را به حضرت زهرا(س) ارجاع می‌داد. از باب نمونه، می‌توان به حکایت مفصلی اشاره کرد که امام باقر(ع)، از قول جابر بن عبدالله انصاری برای فرزند خویش امام صادق(ع) نقل کرده‌اند که جابر گفت:

#171# روزی نماز عصر را همراه پیامبر خواندیم و هنوز متفرق نشده بودیم که پیرمردی از مهاجران که از شدت پیری و ضعف به زحمت راه می‌رفت به سمت ما آمد و پیامبر احوالش را جویا شد. او گفت ای پیامبر خدا گرسنه‌ام سیرم کن، برهنه‌ام مرا لباسی بپوشان، فقیرم دستم را بگیر. حضرت فرمود من چیزی ندارم که به تو بدهم اما این مقدار هست که بتوانم تو را به کسی که اهل خیر باشد راهنمایی کنم. پس به خانه کسی برو که خدا و رسولش را دوست دارد و خدا و رسول هم او را دوست دارند. کسی که خدا را بر خویش مقدم می‌دارد، به خانه فاطمه برو. آن فرد با راهنمایی عمار به خانه حضرت زهرا می‌رود و عرض حال می‌کند و حضرت تنها گردنبد خود را که آن هم هدیه دختر عمویش (دختر حضرت حمزه) بوده به او می‌بخشد و...» (بحارالانوار، ج43، ص56-58)

4. مصادیق جهاد اقتصادی حضرت زهرا(س)، تنها در سخت گرفتن بر خود و انفاق اموال خلاصه نمی‌شود، بلکه ایشان از دارایی‌های اقتصادی خود در مسیر مبارزات سیاسی نیز استفاده می‌کرد. نمونه بارز آن را پس از رحلت پیامبر(ص) در جریان فدک می‌توان مشاهده کرد. پیامبر اکرم(ص) با توجه به روحیه‌ای که از حضرت زهرا سراغ داشت، باغات فدک را که طبق آیه انفال (سوره انفال، آیه 1) به حضرت زهرا بخشیده بود و حضرت هم آن را صرفاً در راه رفع نیاز مستنمدان جامعه مصرف می‌کرد. پس از رحلت پیامبر و جریاناتی که پیش آمد، خلیفه اول فدک را به عنوان اموال حکومتی تصاحب کرد. حضرت در دو خطبه مفصل، فدک را بهانه‌ای برای نقد مشروعیت حکومت خلیفه اول قرار داد و با این اقدام خود نشان داد که چگونه می‌توان دارایی‌های اقتصادی خویش را در مسیر اصلاح سیاسی جامعه و روشنگری قرار داد.

همه این‌ها شواهدی است که جهاد اقتصادی امری نیست که مخاطب آن صرفاً سرمایه‌داران یا تولیدکنندگان و امثال آن‌ها باشند، بلکه هر شخصی، حتی يك زن خانه‌دار هم آن مقدار که زندگیش با اقتصاد ارتباط برقرار می‌کند، می‌تواند در عرصه این جهاد مشارکت جدی داشته باشد و نقش‌آفرین گردد. اگر به تعبیر قرآن کریم، منافقان می‌پندارند که با ایجاد مشکلات اقتصادی می‌توانند نظام دینی را زمین بزنند، ما هم باید با جهاد اقتصادی خویش، پندار آن‌ها را نقش بر آب کنیم.